

КУЛТУРА ПОЛИСА
УДК 911.375:316.485(497.11)
ПР

ВОЈИСЛАВ Д. ДЕВИЋ*

Атеље Девић
Нови Сад

БЕОГРАД - МЕТРОПОЛИС, СТАРО И НОВО ЧВОРИШТЕ ЕВРОПСКЕ, ЕВРОАЗИЈСКЕ И ГЛОБАЛНЕ ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ

Сажетак: Рад разматра прошлост, садашњост и будућност Београда као метрополе од изузетног значаја како на локалном, тако и на глобалном нивоу. Београд је од Винчанске цивилизације представљао како место стварања цивилизацијских добара тако и место сукоба међу царствима, нацијама, културама и религијама. Ниједно царство се није осећало довољно значајним ако није заузело и инкорпорирало Београд у оквиру својих граница. Некад су то били Рим па Константинопољ, затим Будимпешта па наизменично Беч и Истамбул, од 1944. до 1948. то је била Москва а данас су то Брисел (Европска унија) и Вашингтон (НАТО пакт). Значај Београд – метрополиса не може се процењивати по тренутном његовом стању и у односу на тренутни геостратешки и геополитички однос снага великих америчких и евроазијских центара моћи. Ако Европа жели да постане значајни цивилизацијски фактор онда у својој новој архитектури умрежавања метропола не би требало да потцени значај Београда и додели му нижеразредну метрополску улогу. Ако се то ипак деси Београд ће опет по природи ствари, сили историје и свога мисијског цивилизацијског значаја морати да тражи своју праву вредност умрежавајући се и са другим метрополисима Азије, Африке и Средње и Јужне Америке који ће му признати његову реалну историјску улогу

* Академик МСА у Москви, проф. урбанизма, саветник Географског института САНУ „Јован Цвијић” у Београду.

ВОЈИСЛАВ Д. ДЕВИЋ

старог и новог чворишта европске, евроазијске и глобалне цивилизације. Уместо места сукоба и разарања Београд због свога геостратешког места и досадашњих страдања заслужује да буде метрополис сусретања и помирења царстава, цивилизација, култура и религија.

Кључне речи: Београд, Винчанска цивилизација, Европа, Евроазија, цивилизацијско чвориште

Поглед на Европу, средње Подунавље и београдско метрополитенско подручје

Геостратешки посматрано Европа има два добра пута за свој стабилан и одрживи развој. Први је да следи пут Швајцарске тј. да својом неутралношћу држи равнотежу између азијских и америчких политичких и привредних центара моћи а други је да постане синергички центар тј. интегративни фактор између азијских и америчких центара моћи. За оба ова пута Европа мора прво да се уцелини. Да би се уцелинила, постала јединствена у својим духовним, културним, природним, политичким, привредним и биолошким различитостима она мора да интегрише своје најстарије подручје, „прото Европу”, извориште европске писмености, урбаности и комуникативности а то је Србија, централни део средњег Подунавља, дакле територију која је кроз миленијуме наизменично била час угрожавана, рушена и спаљивана а час плански уређивана, насељавана и изграђивана од разних царстава и великих сила.

Ако Швајцарска представља финансијски центар Европе и света онда средње Подунавље, са својим тежиштем београдским метрополисом представља равнотежни културно-информативно-климатско-метафизичко-емоционални центар Европе у коме велики број посетилаца и истраживача доживљава буђење заборављених емоција, скривених енергија и самоспознаја.

Диференције специфике средњег Подунавља

Тежиште средњег Подунавља, представља, као највеће хидрографско чвориште Европе, месопотамију (међуречје) Европе, а

по својој историјској прошлости и археолошким артефактима источник европске писмености (Винчанско писмо), урбаности (Лепенски вир), уметности и културе (Старчево) и део „прве најстарије Европе”. Дунав, стара имена **Фисон, Истер, Матаос** и „**рајска река**” (по С. Гавалском и Константину Филозофу) највећа је европска река у чијем медијалном делу се, између Шварцвалда и Црног мора, налази територија Србије која повезује највеће европско полуострво Балкан и највећу европску низију Панонију.

Природна добра средњег Подунавља евидентирана су као **већа заштићена природна добра** (горње Подунавље – улазак Дунава у Србију, Карађорђево, Тиквара, Бегечка јама, Национални парк Фрушка гора, Ковиљско-Петроварадински рит, Делиблатска пешчара, Национални парк Ђердап), као **мања заштићена природна добра** (беочинска плажа, острво љубави, Дунавац, ритска шума на острву Мачков спруд, лесни профил код Старог Сланкамена, лесни профил Чот, морски неогени спруд Калемегдан, Иваново, Омољичка ада), у **поступку заштите** је Велико ратно острво, као **потенцијална природна добра** (Каменички парк, Јанда, Сусечки рит – Корушка, Радујевац - излазак Дунава из Србије) и као **ИБА подручја** (Национални парк Фрушка гора, Ковиљски рит, Дунавско лесни одсеци, Дубовац, Рам, Ђердапска клисура, Мала Врбица).

На овом централном подручју средњег Подунавља имамо десетак археолошких налазишта од великог и изузетног значаја (од којих су, на пример, Винча, Старчево и Лепенски вир од светског значаја за истраживање корена цивилизације), **више од десет знаменитих места од великог и изузетног значаја** (од којих су најзначајнија Стари Сланкамен, место битке из 1691, Сремски Карловци – место Карловачког мира из 1699, Петроварадин – место битке из 1716, победа коалиције хришћанских војсци над турском војском), **више од 10 просторно културно-историјских целина** од великог и изузетног значаја (од којих су најважнији) **Бач – утврђење, Фрушка гора** – просторна природно-културна историјска целина звана **Света Фрушка гора, Петроварадин – горња и доња тврђава с подграђем, старо језгро Бечеја, старо језгро Зрењанина, градско језгро Сремских Карловаца, старо градско језгро Земуна, Ваљево –Тешњар, подручје Кнез Михаилове улице и око Доситејевог музеја у**

Београду, Косанчићев вемац и Топчидер у Београду, старо градско језгро Панчева као и **више од сто споменика културе** од великог и (изузетног значаја: Бођани манастир, Бач – фрањевачки самостан, дворца породице Дунђерски у Челареву, Алмашка црква у Новом Саду, манастири Прибина глава, Дивша, Кувеждин, Шишатовац, Петковица, Мала Ремета, Гргетег, Јазак, Велика Ремета, Врдник – Раваница, Беочин, Раковац, Старо и Ново Хопово, Крушедол, саборна црква и патријаршијски двор у Сремским Карловцима, црква Стефана Дечанског у Вилову, црква Св.Николе у Старом Сланкамену, црква преображења у Панчеву, манастир Војловица, у Београду тврђава, саборна црква, коначнегиње Љубице, капетан Мишино здање, Доситејев лицеј, коначнезза Милоша у Топчидеру затим Авала – споменик незнатом јунаку, Голубац – тврђава, Трајанова табла узводно од Текије).

За средње Подунавље као лимес међу царствима и цивилизацијама карактеристичан је и одбрамбени систем, на обе обале Дунава, средњевековних подунавских тврђава-градава од којих су већина надограђени на темељима и зидовима римских тврђава: **Бартан** (Castrum Barthan), **Бодрог** (Castrum Bodrogh), **Колут** (Castrum Kewlywd, Bekavar), **Черевих** (Castellanus castris Chereug), **Сусек** (Castellum Zilzeeg), **Бач** (Castrum Bachiense), **Баноштор** (Castrum de Ban-Monostra), **Нештин** (Castellum Nezth), **Думбово** (Castellani de Dombo), **Бегеч** (Onagrinum), **Футог** (Castellanus de Futtag), **Петроварадин** (Cusum, Castrum Varadinopetri), **Сремски Карловци** (Castellum Karom), **Тител** (Titel, Titul, Tytil), **Сланкамен** (Acumincum, Castrum Zalankemen), **Сурдук** (Rittium), **Бановци** (Burgenaе), **Земун** (Taurnum, Castrum Zemplen), **Београд** (Singidunum), **Панчево** - Tornistye (Castrum Thornisthe), **Ковин** (Castrum Keve), **Смедерево** (Vinceia), **Кулич, Браничево** (Viminacium), **Рам** (Lederatae), **Голубац, Кладово** - тврђава Фетислам.

Диференције специфике београдског метрополиса

Метрополис Београд као језгро централне територије државе Србије налази се између четири национална парка **Фрушке Горе** (1), **Копаника** (2), **Таре** (3) и **Ђердапа** (4); између више

специјалних резервата од којих су четири највећа **Ковиљско-Петроварадински рит** (5), **Делиблатска пешчара** (6), **Царска бара** (7) и **Обедска бара** (8); између **Свете Фрушке горе** (9) и **Свете Овчарско-Кабларске клисуре** (10), између царских и деспотских градова **Сирмиума** (11), **Суботице** (12), **Беркасова** (13), **Купиника** (14), **Старог Сланкамена** (15), **Смедерева** (16), **Гамзиграда** (17), **Царичиног града** (18), **Ниша** (19) и **Призрена** (20); затим између археолошких налазишта од изузетног значаја као што су: **Челарево-Чибска шума**, **Калварија-Тителски плато**, **Гомолава**, **Басијана град**, **Жидовар - Келтски опидум**, **Виминацијум - Римски град**, **Караташ - Диана цаструм**, **Понтес - остаци Трајановог моста** и **каструма**, **Краку - Лу Јордан** и **Рудна глава**.

Саобраћајно гледано београдски метрополис се налази у гравитационој зони укрштања дунавске осовине са моравско-вардарском и са савском и тиском осовином а на европском магистралном путу за исток Берлин-Праг-Беч-Будимпешта-Београд-Ниш-Цариград-Багдад.

Београд, мушки град на стени, у загрљају Дунава и Саве, древни Сингидунум на четворомеђи провинција Далмације, Паноније, Дакије и Мезије а припадао је овој последњој, извориште винчанске цивилизације (прво фонетско писмо света), са својом заштитницом иконом Богородице са Христом, највише освајани, рушени, спаљивани и бомбардовани град Европе у последњих 7 миленијума а нарочито у 20. веку, за Свето Римско царство и Ватикан „Свети крсташки град”, за Отоманско царство и ислам „град Дарул-џихад – град Светог рата”, за Европу капија Балкана и Блиског истока, грађен од стране деспота Стефана Лазаревића по моделу Небеског Јерусалима, главни град неколико Југославија, престоница Србије, седиште Патријаршије Српске Православне Цркве, за Хитлера „заверенички центар” а за Немце седиште *Donaugrauba* са преком потребом за организовање „Reichfestung Belgrad – тврђаве Рајха”, „тројански коњ” капитализма у зони гравитације совјетског комунизма, за Стаљина „издајник марксизма и седиште титоизма”, седиште глобалног покрета несврставања, за Европску заједницу недостајући мегалополис у мозаику „новог европског поретка”, за С.А.Д. један од будућих центара НАТО пакта, за Руску федерацију најзападнија православно словенска престоница а за Србе вечни град феникс и мученик који чува осе-

ћање своје древности и узвишеног поноса, **све у свему и древни и садашњи и будући гранични камен и тест свих царстава и великих центара моћи, једном речју синергетски центар сусретања, сукобљавања и помирења цивилизација, нација, култура и религија.**

Београдско метрополитенско подручје прожима се и преплиће у **првом кругу**, са темишварским, сегединским, загребачким, сарајевским, подгоричким, скопским и софијским метрополитенским подручјима; у **другом кругу** са букурештанским, московским, варшавским, берлинским, будимпештанским, бечким, братиславским, прашким, љубљанским, миланским, римским, солунским, и атинским метрополитенским подручјима; у **трећем кругу**, са Константинопољем, Москвом, Берлином, Женеvom, Лондоном, Ватиканом, Александријом и Јерусалимом; у **четвртном кругу**, са делхијским, пекиншким, токијским, московским, берлинским, париским, лондонским, вашингтонским, хаванским, мексичким, каракаским, сантјаго де чилеанским, лимским, лапазским, триполским, каирским, анкарским, никозијским, багдадским и техранским метрополитенским подручјима; у **петом кругу, тј. плану глобалног преображења света**, са колевкама евроазијске цивилизације у Чешкој, Аустрији, Швајцаској, Француској, Великој Британији, Ирској, на Атосу, Пелопонезу, Кипру, Синају, Палестини, Саудијској Арабији, Кавказу, Ираку, Ирану, Авганистану, Кашмиру, долинама Инда и Ганга, Тибету и Памиру.

Закључци и предлози

Београдски метрополис представља значајно балканско, панонско, подунавско, европско, евро-азијско и светско цивилизацијско чвориште. Дакле, само пројекти који београдски метрополис и средње Подунавље постављају у средњи равнотежни положај (геополитички, геоеклесолошки, геоклиматски, евроглобалистички,..) матхиадеше – средње земље (привредно, културно, духовно, информацијски и саобраћајно) тј. цивилизацијско чвориште Евро-Азије и света могу бити први корак ка уцелињавању Европе.

Природна, културна, духовна, пољопривредна, привредна, градитељска, хумана и друга добра Подунавља, произашла из његовог гео, био, културне, верске и привредне различитости, пружају му квалитет повољне и уравнотежене регије за живот, рад и насељавање, а самим тим му отварају и велика врата потенцијалним како домаћим тако и иностраним инвеститорима. Добра Подунавља од Свете Фрушке горе до Националног парка Ђердап представљају највећи потенцијал привредног, туристичког и еколошки одрживог развоја не само Србије већ и читавог балканско-панонског гео-склопа у 21. веку.

Београд и Нови Сад су стожер-градови београдског метрополиса и они као такви имају такође и велике саобраћајне, привредне и геоклиматске шансе да постану један подунавски мега-био-полис, Дунав-метрополис или Пан-бал-полис (панонско-балкански полис) који интегришући и штитећи сва постојећа природна и створена културна и привредна добра омогућава на темељима прастарог изградњу новог европског мултикултурног, ненасилног, еколошки и привредно одрживог цивилизацијског центра, животног вира – жвира - чакре Балканопаноније.

Београдски метрополис има преко Дунава своју велику потенцију одрживог развоја на банатској страни Дунава. Тај банатски простор београдског метрополиса представља резерву простора за мега и иновативне пројекте као што су БИОПОЛИС (здрави град), ОЛИМПИАПОЛИС (град ненасилног мира), проширење акваторија Дунава итд.

Шта Србија и Београд-метрополис могу још да учине за Европу и за свет? Могу да уложе себе као баштинике најстарије европске цивилизације која има одговорност не само за сопствени спас већ и за спас европске и глобалне цивилизације. Могу да на својој територији, на средњем Подунављу (медијалној регији између три Рима, Ватикана, Константинопоља и Москве као и протестантских центара Европе) омогуће сусретање и помирење свих Хришћана градећи ходочаснички комплекс Храма свехришћанског помирења, односно да иницирају идеју свехришћанског комонвелта и тиме окончају скоро читав миленијум међухришћанских сукоба и раскола.

Метрополис Београд-Нови Сад има своју Богом дану геостратешку и мисионарску улогу на свих пет нивоа-кругова умрежавања (од регионалног до глобалног) и као такав се мора равноправно уважавати и поштовати, односно не сме се редуковати његова метрополска улога и снага само на локалну регионалну балканско-панонску и српско-европску причу.

Крајње је време да Београд престане да бива континуални „жртвени јарац“, „монета за поткусуивање“ и „град који треба разарати“ у сукобима садашњих и будућих центара моћи и да коначно постане, оно што му је и била и Богом и човеком одувек, сада и заувек дата улога још од Винче, а то је да буде глобални синергетски централполис за сусретање, комуникацију и помирење цивилизација, нација, религија и култура.

Добро дошли у близанац град Београд-Нови Сад метрополис!

- (1) **Фрушка гора**, најдоминантнија орографска целина Војводине, геолошки споменик европског значаја и велики биодиверзитетски центар Паноније са преко 1400 врста васкуларне флоре, 30 врста орхидеја, 13 врста водоземаца, 11 врста гмизаваца, 211 врста птица од којих се 130 гњезде, 60 врста сисара и др.
- (2) **Копаоник**, у морфолошком погледу основу представља пространи високопланинске релативно заравњени предео надморске висине око 1700 метара окружен планинским узвишењима који су међусобно спојени високим превојима и преседлинама, флору одликује присуство великог броја аутохтоних врста биљака од букве и

јеле преко смрче, тисе до неколико врста јавора, борова и храстова, фауна је такође разноврсна али се њено богатство разликује од потенцијала станишта.

- (3) **Тара**, у морфолошком погледу представља скуп планинских врхова са дубоко усеченим речним долинама и водопадима, благим планинским косама и стрмим кршевитим пределима са претежно мешовитом шумском заједницом јеле, смрче и букве на три четвртине територије и ендемским реликтума као што су Панчићева оморика, тиса и зеленика и са богатом флором и фауном а од културних добара манастир Рача, кућа српских пророка Тарабића, археолошка налазишта у Кремнима, средњовековне градине и некрополе стећака.
- (4) **Ђердап**, најдужа и најсложенија полигенетска долина, састављена од три клисуре, два кањона и три проширене котлине са мозаично распоређеним природним добрима са преко 1100 биљних врста, преко 170 врста птица и великом разноликошћу фауне сисара од риса и медведа преко вука и дивокозе до јелена и видре и културним добрима од неолитског насеља Лепенски вир, преко сведочанстава римске културе табле цара Трајана и Дијане Караташ до средњовековне тврђаве Голубачки град.
- (5) **Ковиљско-Петроварадински рит**, овај просторно и еколошки јединствен комплекс представља остатак некадашњих непрегледних и скоро непроходних пространа барско-мочварних и ритских биотопа испресецан рукавцима, меандрима, барама и мртвајама у поплавним деловима Дунава и одликује се високим биодиверзитетом и значајним бројем угрожених, ретких, ендемичких и реликтних врста; вегетацијски диверзитет представљен је присуством 100 синтаксономских јединица у оквиру 10 класа, 14 редова, 16 свеза, 37 заједница и 23 субасоцијације; као изузетно природно мрестилиште евидентирано је 46 врста риба из 11 фамилија, међу њима је 38 аутохтоних врста; орнитофауна се разликује присуством преко 170 врста птица; од културних добара треба истаћи Ковиљски манастир кога је основао Св. Сава.
- (6) **Делиблатска пешчара**, европска „Сахара”, специјални резерват природе (највећа међу континенталним пешчарама Европе и један од важнијих европских центара биолошке разноврсности са преко 900 врста флоре, 24 врсте водоземаца и гмизаваца, 150 врста птица гњездарица, и др.
- (7) **Царска бара**, царство птица, оаза мира и нетакнуте природе налази се у међуречју Бегеја и Тисе, строги природни резерват и најбогатије станиште преко 250 врста птица мочварица, 140 станарица и 110 селица, међу којима се налазе праве реткости европске фауне и ретких

биљних врста у оквирима шуме старих врба, сланих терена и готово школског примера биотопа листопадних шума.

- (8) **Обедска бара**, чувени је орнитолошки резерват још у XIX веку. Налази се у јужном Срему уз реку Саву и представља аутентичан сплет мртваја, бара, окана, мочварне вегетације, влажних ливада и шума, са изузетно богатим екосистемским и специјским биодиверзитетом. Једно је од најстаријих заштићених природних добара у свету. Прва административна заштита датира још из 1874. године као царског ловног резервата Аустро-Угарске монархије. Од 1919. она је проглашена заштићеним краљевским ловиштем династије Карађорђевић у оквиру Краљевине Југославије. Премасада важећем статусу она је „специјални резерват природе” I категорије – као природно добро од изузетног значаја. У њој се гњезди 111 врста птица (око 58.000 гњездећих парова). Обедска бара није само рај за птице већ и за бројне представнике сисара, риба, водоземаца, гмизаваца, инсеката али и изузетно богатство биљака и гљива. Прашума Дебела гора са столетним храстовима лужњацима представља једну од најстаријих сачуваних шума у овом делу Европе. У њој и данас живе бројне куне и дивље мачке, орлови, сове и многе друге занимљиве животиње.
- (9) **Света Фрушка гора**, Фрушка гора, која се са пуним правом може звати и Гора мученика, потпуно је аутохтона специфична Света гора (има прве хришћанске мученике – свеце, много пре Свете Горе Атоса; за разлику од Атоса отворена је како за монахе тако и за монахиње; поред српских православних манастира, за разлику од Атоса на ободу Фрушке горе налазе се и римокатолички самостани; такође за разлику од Атоса у недрима Фрушке горе живе и цивили, сељаци и грађани; претрпела је много веће погроме, девастације и мучеништва од Атоса, нарочито у XX веку, чак и НАТО пакт је за време 79 дана бомбардовања 1999. г. на Фрушку гору бацио око 400 разорних бомби и два контејнера касетних бомби.
- (10) Не постоји у свету планина (сем Тибета и Атоса) на којој се налази на тако малом простору (око 1000 км²) толики број богослужбених молитвених места као што је то у Светој Фрушкој гори (двадесетак познатих и преко двадесетак ишчезлих, срушених и заборављених). Фрушкогорски манастири, односно Српска православна црква, су били чувари традиција српске државности, духовности народа, његове моралне и историјске свести, чувари националног бића у целини.
- (11) У њеним недрима су се рађали и живели римски цареви, српски краљеви, деспоти, православни патријарси, митрополити, владике, калуђери, генерали, песници, занатлије и сељаци, затим аустријски,

немачки и угарски грофови и римокатолички клер, руска царска емиграција од генерала, митрополита, грофова до инжењера.

- (12) У Фрушкој гори су се рађали, подвизивали и страдали бројни знани и незнани искушеници, калуђери и калуђерице и мученици почев од **Светог свештеномученика Иринеја, епископа сремског** који је пострадао за Христа у време римског цара Максимијана 304., затим **Светог Димитрија Сирмијског** чије су мошти због најезде Германа 412-413 пренете у Солун, **Светих мученика Клаудија, Касторија, Симпронијана, Никострата и Симплиција**, панонских каменорезаца у Фрушкој гори пострадалих због исповедања Исуса Христа за време римског цара Диоклецијана, **Светог Арсенија сремца, архиепископа српског, наследника Светог Саве**, родом из Срема, по народном веровању из Сланкамена, после угрожености патријаршије у Жичи изабрао Пећ за ново седиште патријаршије, после 30 година управљања Српском црквом упокојио се 1266. његове свете мошти почивају у манастиру Ждребаоник, код Даниловграда, **Светог праведног Стефана Штиљановића, деспота српског**, родом из Паштровића, који је управљао српским народом у претешким приликама, борећи се храбро против Турака и Латина и помагао и хранио понижене и сиромашне, и други.
- (13) **Свети Овчарско-Кабларски манастири**, у клисури Западне Мораве, једној од најлепших клисура у Србији због своје изузетне лепоте, богатства флоре и фауне и очуваних сакралних и меморијалних објеката и обележја, заштићено природно добро-предео изузетних одлика са десет манастира, једном испосницом у стени, једном црквом-пећином каћеницом и Овчар бањом.
- (14) **Сирмиум – Сремска (Д)Митровица**, један је од најстаријих и најславнијих градова Срема још од античких времена. Римљани су од првог века после Христа до петог века владали Фрушком гором и у њихово време Сирмиум (данашња Митровица) важио је као један од најзнаменитијих градова римске империје. У Сирмиуму се живело као у Риму, били су у њему царски двор, амфитеатар, храмови, палате и седишта заповедника дунавског бродовља, префекта и других високих часника, велика радионица оружја, ливница разних метала и ковница новца. Римски историчари говоре о Сирмиуму као о „славној мајци градова” и „највећем граду целог предела”. Сирмиум је знаменит и стога, што се у њему родило више римских царева као: Деције (249-251), Клаудије II (268-270), Аурелијан (270-275), Проб (276-282), Максимијан (284-305) и Грацијан (375-383) а многи су цареви трајно боравили у њему као: Галерије (293-311), Ликиније (307-323), који је по Карловачком и Константиновом родослову био по-

реклом Србин, Константин Велики (324-337), Јулије Отпадник-Апостата (361-363), Валентијан I (364-375) и Валенс (364-378). Златно доба Сирмијума било је у време тетрархије (четворовлашћа) Диоклецијана, Максимилијана, Констанција и Галерија који је за своју престоницу изабрао Сирмијум. Поред царског и верског хришћанског центра, у коме је одржано пет црквених сабора на којима су донети значајни за читаво хришћанство закључци, Сирмијум је због свог геостратешког положаја био и значајан трговачки центар. После 9. века добио је по култу св.Димитрија име Дмитровица, а касније Митровица.

- (15) **Суботица**, (Castellum Zabotka 1499, Castrum Zabathka 1502). Држао ју је Валентин Терек, једно време цар Јован Ненад, а после Турци. Ослобођењем од Турака добијањем статуса трговишта звао се Св. Марија а 1779. добијањем статуса слободног краљевског града назива се Маријатерезијаполис.
- (16) **Беркасово – „Деспотовец”**, (Castrum Berekszo) од 1474. је у поседу деспота Вука Бранковића а потом његових синоваца, град је држао последњи српски деспот Јован Бранковић 1486. године. Турци су Беркасово заузели 1526. Данас се виде само земљани радови.
- (17) **Купиник – „Купиниј”**, (Castrum regale Kulpen, 1388) испрва краљевски град, а од 1451. у поседу деспота Ђурђа Бранковића, затим Стевана и Јована. У овом граду био је сахрањен деспот Стеван Бранковић. Турци су га освојили и спалили 1521. када је у њему живела деспотица Јелена. Град се налазио код данашњег Купинова на Сави и рушевине су му још делимично сачуване.
- (18) **Стари Сланкамен**, као **Castrum Zalankemen** помиње се 1072. Средњевековни бедеми подигнути су над римским зидовима и прате основу античког каструма **Acumincuma**, седишта легије и дела речне флоте. Године 1425. овај град преко пута ушћа Тисе у Дунав добио је деспот Стефан Лазаревић и држали су га потоњи српски деспоти Бранковићи. Турци су га заузели 1521. и до данас су остале само рушевине зидова и једне куле. Помиње се и као поприште битке код Сланкамена 1691. у којој је аустријска војска под заповедништвом Лудвига Баденског победила турску војску.
- (19) **Смедерево**, последња престоница српске средњевековне државе, тврђава се налази на десној обали Дунава, на ушћу реке Језаве. Дунав, Језава и Петивијски поток условили су троугаону основу тврђаве која је у просторном смислу подељена на Мали и Велики град. Саградио ју је деспот Ђурађ Бранковић са намером да у њу смести седиште цивилне и црквене власти. Велики град опасује деветнаест кула.

- (20) **Гамзиград, Felix Romuliana**, палата подигнута по замисли императора Гаја Валерија Максимијана, припада посебној категорији споменика римске дворске архитектуре везане искључиво за раздобље тетрархије. Откривени су остаци старијег и млађег утврђења. Северну половину обухвата комплекс царске палате са малим храмом и монументалним жртвеником, док се на јужној половини налазе објекти за јавну употребу. Већ од друге половине IV века Ромулијана је запуштена које после провале Гота и Хуна постаје мало византијско насеље које је обновљено за време Јустинијанове владавине. Гамзиградски дворца последњи пут је оживео као словенско насеље у XI веку.
- (21) **Царичин град, Iustiniana prima**, подигао ју је у подножју планине Радан византијски цар Јустинијан који је био родом из ових крајева. Сачињавају га Горњи, Средњи и Доњи град. Све три целине опасане су посебним бедемима и кулама. До сада је откривено 9 базилика, велики број репрезентативних јавних грађевина, занатски центри, водовод и други објекти. Живот у Царичином граду трајао је током VI и почетком VII века када су га прекинула словенско-аварска разарања.
- (22) **Ниш**, под именом **Naissus** јавља се средином II века као прво од четири велика утврђења војног карактера. У IV веку, за владе цара Константина Великог, родом из Ниша, Ниш постаје центар за државне послове, а после оснивања престонице у Цариграду, ранијем Бизантијуму, и још ранијеб Сербериону, цар Константин Велики своје родно место Ниш користи за одмор. У периоду Константинових наследника антички извори помињу да је предграђе Ниша била Медана, резиденција римских царева приликом посете Наису. Године 441. Ниш су разорили Хуни а обновио га је тек цар Јустинијан. У средњем веку град губи на својој важности. У њему се 1189. Немања састао са Фридрихом Барбаросом, вођом крсташа за време III крсташког рата.
- (23) **Призрен**, у римско доба **Theranda**, био је један од главних градова на путу из скадарског приморја у унутрашњост Балканског полуострва. У доба Византије име му је **Приздријан**, и помиње се у XI веку. У XIII веку ушао је у састав државе краља Стевана Првовенчаног а већи значај добио је у време краља Милутина. У XIV веку, нарочито за време цара Стефана Душана и Уроша, Призрен је био чувено тржиште а једно време и царска престоница српске средње-вековне државе. Године 1455. заузели су га Турци и држали до ослобођења 1912. Од средине 1999. налази се, и поред резолуције УН 1244, под искључивом управом Шиптара, КФОР-а и УНМИК-а.

Литература:

- Бојовић Д., (1975): *Београд – Прилог урбаној средини Београда у периоду римске доминације*, Годишњак града Београда књига XXII,
- Chemso Dervichevitch dr (1939): *Paris - Evolution de Belgrade*,
- Група аутора (1998): *Споменичко наслеђе Србије*, Београд, Републички завод за заштиту споменика културе
- Група аутора (1992): *SATENA MUNDI – српска хроника на светским веригама*, приредио Предраг Драгић Кијук, Ибарске новости из Краљева и Матица Срба иселеника Србије, Београд.
- Група аутора (1993): *Студијска група за европске перспективе – Округли сто – Како помоћи Европи*, Архив Кљакић & ДП Ђуро Салај, Београд.
- Група аутора (1974): *Granice rasta, Stvarnost, Zagreb*
- Група аутора (1997): *Судбина света*, приредио Зоран Милошевић, Православна књижара Бели анђеос, Шабац
- Девић, Хаџи Војислав (1996): *Пројекти толеранције – мондијализам, екуменизам и православље* (упоредна тројезична на српском, енглеском и француском језику), Словенски институт, Нови Сад.
- Девић, Д. Војислав (1997): *Прикривено име и непознати урбанолошки родопис Новог Сада*, Словенски институт, Нови Сад.
- Девић, Војислав (2003): *Идејни концепт храма свехришћанског сусретања и помирења „Св.Јован Крститељ“* (упоредна двојезична на српском и енглеском језику), издање аутора, Нови Сад.
- Ђурић-Замоло Дивна, (1977): *Београд као оријентална варош под турцима 1521-1867*, Музеј града Бгд,
- Ердунђели, Мелхиор (1894): *Историја Новог Сада*, Издавачка књижарница и штампарија А. Пајевића.
- Јовановић Д., (These Paris 1929): *Evolution de la cite de Belgrade*
- Калић-Мијушковић Јованка, (1967): *Београд у средњем веку*, Београд
- Константин Филозоф, (1966): *Житије Деспота Стефана Лазаревића - Стара српска књижевност II*, Нови Сад-Београд
- Kung, Hans (1991): *Projet d'ethique planetaire – La paix mondiale par la paix entre les religion*, Editions du Seuil, Paris.
- Максимовић Бранко, (1987): *Београд – визија Београда после двеста година – о чланку непознатог аутора*, Годишњак града Београда књига XXXIV, Београд
- Милојевић, Милош (1996): (обновљено издање), *Одломци историје Срба и српских – југославенских – земаља у Турској и Аустрији*. Св. 1, „Никола Пашић”, Београд

- Музеј града Београда, (1972): *Седам хиљада година Београда – каталог изложби*, Музеј града Бгд,
- Новаковић, Реља (1995): *Срби и рајске реке: библијске „Четири рајске реке” и кавкаско-еуфратски Срби*, „Мирослав”, Београд.
- Петровић, Александар М. (1994): *Кратка археологија Срба: Срби према списима старих повесница*, Словенски институт, Нови Сад
- Петровић Михаило, (1931): *Како је постао Београд*, Београд
- Пешић, Радивоје (1995): *Винчанско писмо и други граматолошки огледи*, Пешић и синови, Београд
- Поповић Ј. Душан, (1964): *Београд кроз векове*, Београд
- Стефановић Вилоски Т., (1913): *Београд под владом деспота Стефана Лазаревића*, Дело 67, Београд
- Стојадиновић Милисав др, (1927): *Од Сингидунума до модерног Београда*, Београд у прошлости и садашњости, Београд
- Ђоровић Владимир др, (1927): *Кратак преглед историје Београда*, Београд у прошлости и садашњости, Бгд.
- Вуксан Обрадовић и група аутора, (1988): *Национални паркови Југославије*, Институт за унапређење робног промета, Београд

Summary: This work considers past, present and future of Belgrade as a metropolis and its remarkable significance both on the local and the global level. Since the Vinca civilization Belgrade has been both the place where the civilization treasures have been created and the spot of conflicts between empires, nations, cultures and religions. Neither of the empires felt important enough if it had not conquered and incorporated Belgrade within its borders. Once those were Rome and Constantinople, then Budapest and then alternately Vienna and Istanbul, from 1944 to 1948 it was Moscow, and today they are Brussels (European Union) and Washington (NATO). The significance of Belgrade-the metropolis cannot be judged by its present state and in relation to the present geo-strategic and geo-political force relations between great American and Euro-Asian power centres. If Europe wants to become an important civilization determinant then it should not underestimate the importance of Belgrade in its new architecture of the metropolis' network and it should assign it a low-level role of a metropolis. If it happens, though, Belgrade will have to, naturally, historically and as a missionary of the civilization, search for its real value, networking also with other metropolis of Asia, Africa, and Middle and South America that will recognize its real historical role of old and new junction of European, Euro-Asian and global civilization. Instead of being a spot of conflicts and destruction, because of its geo-

strategic place, Belgrade deserves to be the metropolis of meetings and reconciliation of the empires, civilizations, cultures and religions.

Key words: Belgrade, Vinča civilization, Europe, Euro-Asia, civilization joint